

KARACAĞLAN ŞİİRİNİN BİRLEŞTİRİCİLİĞİ

The Unifying Power of Karacaoğlan's Poetry

Unification de la poésie de Karacaoğlan

Refika ALTIKULAÇ*

ÖZET

Halk şiiri ve Divan şiiri arasında bazı farklılık ve benzerlikler vardır. Bunlardan bazıları Karacaoğlan'ın "Ala Gözlerini Sevdığım Dilber" adlı şiirinde de görülebilir. Ancak Karacaoğlan, aşk konusunda Divan ve halk şiiri geleneklerinden farklı bir tutum benimsemiştir. Bu yazıda Karacaoğlan'ın şiirinde aşk konusu inceleniyor.

Anahtar Kelimeler

Karacaoğlan, halk şiiri, Divan şiiri, aşk

ABSTRACT

There are certain differences and similarities between folk poetry and Divan poetry. Some of these may be observed in Karacaoğlan's poem "Ala Gözlerini Sevdığım Dilber". However, Karacaoğlan also adopted a different approach on love with respect to both folk and Divan poetry traditions. This article examines the subject of love in a poem by Karacaoğlan.

Key Words

Karacaoğlan, folk poetry, Divan poetry, love

Halk şiirinde, ritm, anlam ve ses uyumunun en iyi örneklerini veren halk şairlerinden birisi de Karacaoğlan. Karacaoğlan'ın şiirlerinde doğa ve aşk birbirini bütünlemektedir. "Sevgili" imgesi ise doğa ile özdeşleşmektedir. Âşık, sevgilisini, doğayı betimlediği gibi betimlemektedir. Karacaoğlan'ın "Ala Gözlerini Sevdığım Dilber" adlı şiirini bu açıdan ele alınca, dikkatimizi çeken diğer bir nokta ise Divan Edebiyatı ile Halk Edebiyatının birbirlerinden farklı noktaları olabileceği gibi aynı kaldıkları yönlerin de bulunduğu bu şiirde görülebilmektedir. Şiir, bu açıdan irdelenince, "sevgili" konusu en dikkat çekici unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Ala Gözlerini Sevdığım Dilber

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Seni görmeyeli göresim geldi
Altın kemer sıkılmış ince belini
Usul boylarını sarasım geldi

Küçücüksün güzel etme bu nazı
Ciğerime bastın ateşi közü
Başına sokmuşsun gülü nerkisi
Yüzünü yüzüme süresim geldi

Aladır gözlerin siyahtır kaşın
Aradım cihanı bulunmaz eşin
Yaylanın karından beyazdır döşün
Uzanıp üstüne ölesim geldi

Karac'oğlan der ki bilirim seni
Adadım yoluna kurban bu canı
Koyunda beslenen ayvayı narı
Çözüp düğmelerin deresim geldi
Karacaoğlan

İlhan Başgöz, "Karac'oğlan geleneği savaş türkülerinden daha çok birleştircidir" (17) demektedir. Karacaoğlan şiirlerinin birleştirci bir etkiye sahip olması, "sevgili" imgesini kullanım biçiminde aranmalıdır. Karacaoğlan'ın sevgilisi doğaya benzer; fiziksel özellikleri ile önem-

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

li bir yapıya sahiptir. Benzetmelerindeki canlılık sevgilinin yaşayan bir varlık olduğu duygusunu uyandırır. “Ala gözlerini sevdiğim dilber”, “Altın kemer sıkılmış ince belini”, “Aladır gözlerin siyahtır kaşın” gibi dizeler, şairin tercih ettiği yalın anlatıma örnek olarak gösterilebilir.

Cevdet Kudret, “Karacaoğlan’ın şiirlerinde doğayla insan birleşir, bütünleşir. Şair, sevgiliye de, doğaya da aynı sözlerle seslenir” (34) demektedir. Doğaya ve sevgiliye aynı sözlerle seslenmesi, bütünleşmeyi yarattığı kadar, biri olmadan diğersinin de olmayacağı duygusunu yaratır. Sevgili, rüzgâr gibi, yaprak gibi, turna gibi betimlenmektedir. “Başına sokmuşsun gülü nerkisi”, “Yaylanın karından beyazdır düşün”, “Koynunda beslenen ayvayı narı” ve “Çözüp düğmelerin deresim geldi” benzeri mısralarda sevgili, doğaya ait bir canlıdır. Diğer bir deyişle mistik özelliklere sahip değildir diyebiliriz. İlhan Başgöz, “Karac’oğlan, sevgilisini mecliste değil, yaylada, yayla yolunda, pınar başında görür. Bu doğa elemanları şiire sevgilinin bulunduğu yerler oldukları için girer. Yayla sevgilinin yaylasıdır. Sevgili yaylanın gülüdür” (40) demektedir. Fakat, Karacaoğlan’ın sevgilisi, doğa olmadan da var olamayacağını söyleyebiliriz. Doğa elemanlarının şiire, sevgilinin buldukları yerler oldukları için girmeleri demek, doğanın sevgiliye fon olduğunu söylemek anlamına gelmektedir. Oysa, Karacaoğlan’ın örnek aldığım şiirinde de görülebileceği gibi, sevgili ile doğa ayrı değil bütün olarak işlenmektedir.

Karacaoğlan şiirinde doğa ile sevgilinin ayrılmaz bir bütün olduğu, ayrıca sevgilinin doğanın bir parçası olduğu, şiirin konusu irdelenerek görülebilir. Şiir, bir özlem şiiri olmakla birlikte, özlenenin çok uzak olmadığı, her an kavuşula-

bileceği duygusu uyandırmaktadır. “Ala gözlerini sevdiğim dilber/seni görmeyeli göresim geldi” dizeleriyle başlayan şiir daha başlangıcında, sevgiliden uzun süredir ayrı olunmadığını anlatmaktadır denilebilir. “Altın kemer sıkılmış ince belini/Usul boylarını sarasını geldi” dizelerinin ise sevgilinin ashında çok yakında olduğu ve her an kavuşulabileceği anlamına geldiği söylenebilir. Sevgilinin fiziksel özelliklerinin özlenmesi, doğayla özdeşleşmiş bir fiziksel yapının olduğunu ortaya koymaktadır: “Yaylanın karından beyazdır düşün” ve “koynunda beslenen ayvayı narı” dizeleri de buna örnek olarak gösterilebilir. Karacaoğlan’ın sevgilisi Divan Edebiyatındaki sevgiliye benzer çünkü sevgiliye kavuşma ihtimali kuvvetlidir. Divan şairinin, sevgilinin bir tutam saçını görmek uğruna ölümü göze alması, vuslatın aşkı öldürmesinden korkması, Karacaoğlan’ın sevgilisinin fiziksel özelliklerini doğallıkla dile getirmesindeki yaklaşımla zıtlık oluşturmaktadır. Fakat Karacaoğlan’ın, sevgilisini fiziksel varlığı ile bir bütün olarak görmesi, ona kavuşmak konusunda da doğal bir tutum içinde olmasını yaratmaktadır.

Mehmet Yardımcı, “Halk şiirinde de Divan şiirinde olduğu gibi benzetmelere ve telmihlere ortak bir anlayışla geniş yer verilmiştir. Bülbüle benzemek, güle dönmek ortak unsurlardandır. Ne var ki âşık, divan şiiri gibi sanat yapma kaygusu gütmmez” demektedir. Karacaoğlan’ın şiirinde de sanat yapma kaygısının olmadığını görmekteyiz. Fakat, özlenen bir sevgilinin varlığı söz konusudur ve bu sevgili tıpkı Divan edebiyatında olduğu gibi doğaya ait unsurlarla betimlenmektedir.

Divan Edebiyatında doğa, sevgilinin içine konulduğu bir fon işlevi gör-

mektedir. Divan şiirindeki doğa, Karacaoğlan'ın sevgilisi kadar canlı değildir. Divan Edebiyatındaki sevgili ise genellikle mistik bazı özellikleri de barındırdığı için Karacaoğlan'ın doğası kadar canlı olmadığını söyleyebiliriz. Buna karşın, iki türde de sevgilinin mükemmelliği esastır. Karacaoğlan'ın ela gözlü, kara kaşlı, ince belli sevgilisi Divan şiirindeki sevgiliye benzemektedir. Mehmet Yardımcı, "Âşık ve divan şiirinin ortak hususlarından âşık genellikle benzer karakterlidir. O, aşkından deli divanedir. Her an canını feda etmeye hazırdır. Sevgilinin beline kemer, kuşak olmak ister" (207) demektedir. Karacaoğlan'ın şiirinde de, "Altın kemer sıkılmış ince belini / Usul boylarını sarasım geldi" dizeleri bu konuda örnek gösterilebilir. Karacaoğlan da canını sevgilisi uğruna feda etmeye hazırdır: "Karac'oğlan der ki bilirim seni / Adadım yoluna kurban bu canı" dizelerinde olduğu gibi. Yardımcı, "Mâşuk, yani sevgili de gerek âşık gerekse divan şiirinde ortak kullanılan unsurlardandır. Âşık daima bir özlem ve ızdırap içinde zamanı ah vah ile geçiren bir kişidir. Sevgiliden hep ilgi beklemesine rağmen her zaman sitem görür" (208) demektedir. Karacaoğlan'ın şiirinde de "özlem" şiirin konusudur. Yardımcı, "Ancak âşık bir divan şairi kadar mazmunları ön planda tutmadan yalın olarak aşk konusuna yer vermiştir" (207) demektedir. Halk şiirinin Divan şiirinden ayrıldığı en önemli unsur şiirlerin dilindeki yalnlıktır. Fakat her ikisinde de "klişeleşme" ortak özelliktir. Nitekim, Karacaoğlan'ın bu şiirinde de aşk, bazı açılardan klişeleşmiştir denilebilir.

Umay Günay, "Divân ve halk şairlerinin ortak temalarından biri kaderden ve felekten şikâyetir. İnsan her türlü güzelliği feleğin döneği sebebiyle kay-

beder ve dayanılmaz acılar çeker. Karacaoğlan'ın şiirlerinde bu mânada şikâyet, acı çekme, çaresizlik dile getirilmez" (203) demektedir. Karacaoğlan'ın şiirinde "acı çeke" dile getirilmez demek pek doğru olmayabilir. Fakat Karacaoğlan, Divan şairi gibi çaresiz değildir. Onun şiirinde bir iyimserlik vardır ve bu iyimserlik sonucunda da sevgilisine kavuşma umudu ile yaşama tutunan bir şair tipi yaratır.

Karacaoğlan'ın şiirinin "birleştirici" bir etkisi olmasının nedeni şiirlerdeki ritm, anlam ve sesin yalnlığında aranabilir. Kullanılan kelimeler, kelimelerin bir araya geldiklerinde ortaya çıkardıkları anlam ve ses, Karacaoğlan'ın sanki sanat yapma kaygısı gütmeyen sanat yaptığını, yalın ve halkın kullandığı dil ve söylemden yararlanarak doğal bir dil geliştirmiş olduğunu ve bu nedenle de şiirinin sanat yapma kaygısının uzağında durduğunu söyleyebiliriz. İşte bu nedenle Karacaoğlan şiiri, dilinin yalnlığı, evrensel değerleri içermesi, divan şiirinden ve hatta savaş şiirlerinden daha çok birleştirici bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır.

Kaynaklar

- Başgöz, İlhan. (1984). *Karacaoğlan*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Başgöz, İlhan. (1999). *Karac'oğlan I (İnceleme)*. Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi.
- Başgöz İlhan. (1999). *Karac'oğlan II Şiirlerinden Göldeste*. Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi, 34.
- Günay, Umay, (1993). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kudret, Cevdet. (1985). *Halk Şiirinde Üç Büyükle 3 Karacaoğlan*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Yardımcı, Mehmet. (1998). *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri âşık Şiiri Tekke Şiiri*. Ankara: Ürün Yayıncılık.